

El pecat i la penitència

Joan Borja Sanz

Director de la Càtedra Enric Valor · Universitat d'Alacant

És un qualificatiu socorregut en la qualificació de l'actual pandèmia per COVID-19: inimaginable. Inimaginable? Depén... Segons com i per a qui! No per als experts: no per als veritables experts en salut pública i epidemiologia. Perquè, tal com li agrada recordar a l'admirat científic —i amic estimat— **Josep Bernabeu Mestre**, «aquesta pandèmia s'hauria pogut evitar». És precisament ell qui m'ho va observar: «Hi ha un document que es va fer públic el setembre de 2019 que es diu Un món en perill. És un informe elaborat per experts en què s'advertia que podria vindre una pandèmia d'aquestes característiques, causada per un nou virus que causaria afeccions pulmonars greus. O siga: que pràcticament només els va faltar posar, en aquest informe, el nom de la cosa: SARS-CoV-2. Però no hem estat capaços de reaccionar i d'estar preparats per a fer front a aquesta situació anunciada. Quan resulta que teníem totes les dades per a entendre que açò podia passar!»

Com que l'informe al·ludit per Josep Bernabeu, Un món en perill, és efectivament públic i es pot consultar lliurement en Internet, resulta constatable que, efectivament, l'OMS ja s'advertia el setembre de 2019 que —cite literalment—: «L'espectre d'una urgència sanitària global s'entreveu perillosament en l'horitzó. Si és certa la dita que “el passat és el pròleg del futur”, ens enfrontem a l'amenaça molt real d'una pandèmia fulminant, summament mortífera, provocada per un patògen respiratori que podria matar de 50 a 80 milions de persones i liquidar quasi el 5% de l'economia mundial. Una pandèmia mundial d'aquesta escala seria una catàstrofe i desencadenaria caos, inestabilitat i inseguretats generalitzada. El món no hi està preparat. Els brots afecten més intensament les comunitats amb menys recursos, per raó del dèficit d'accés als serveis de salut bàsics, a l'aigua neta i a la higiene. Això agreujarà la propagació de qualsevol patògen infecciós. Els factors amplificadors de les malalties, com el creixement demogràfic (i les conseqüents tensions sobre el medi ambient), el canvi climàtic, la densa urbanització, els increments exponencials dels viatges internacionals i el fenomen de les migracions —forçades o voluntàries— incrementen el risc per a totes les persones, pertot arreu. [...] Els països, els donants i les institucions multilaterals s'han de preparar per al pitjor.»

L'informe en qüestió és, en realitat, el primer «Informe anual sobre preparació mundial per a les emergències sanitàries» elaborat per la Junta de

Vigilància Mundial de la Preparació: un organisme independent en què participen, a títol personal, dirigents polítics, responsables de diferents organismes i experts en salut pública amb la direcció conjunta de la doctora **Gro Harlem Brundtland** (antiga primera ministra de Noruega i exdirectora general de l'Organització Mundial de la Salut) i el senyor **Elhadj As Sy** (secretari general de la Federació Internacional de Societats de la Creu Roja i de la Mitja Lluna Roja). Doncs bé: sembla cosa de no creure, però el fet cert i comprovable és que, entre les set mesures urgents que aquest document proposava prendre, hi havia —torne a citar textualment—: «la preparació davant d'una pandèmia provocada per un patògen respiratori de conseqüències nefastes».

Sorprenent? Esborronador? Profètic? No: potser no tant. Perquè aquest informe conjuntament assumit per l'Organització Mundial de la Salut i l'Organització de les Nacions Unides ve a ser com allò que popularment se sol dir del profeta **Nap**: «que endevina lo que sap». La Junta de Vigilància Mundial, senzillament, alertava sobre una situació que més prompte que tard resultava previsible en el nostre món hipertròficament desenvolupat, temeràriament profanat, densament poblat i patològicament farcit de desigualtats. Tanmateix, no per això deixa d'impactar la capacitat de vaticini que el document conté. Ara que ja s'ha complert llargament el primer any de la pandèmia per SARS-CoV-2 resulten especialment significatives algunes frases premonitòries: «El món està exposat al greu perill de patir epidèmies o pandèmies d'abast regional o mundial amb conseqüències devastadores: no solament en termes de pèrdua de vides humanes, sinó de desestabilització econòmica i caos social.» O bé: «La propagació ràpida d'una pandèmia ocasionada per un patògen respiratori letal comporta necessitats addicionals de preparació. Cal garantir inversions suficients per al desenvolupament de vacunes i tractaments innovadors, la capacitat de fabricació per al cas d'augment sobtat de la demanda, els antivírics de gran espectre i intervencions no farmacèutiques adequades.»

Encara hi podem llegir, una mica més avant, sempre en el mateix sentit: «El món no està preparat per a una pandèmia causada per un patògen respiratori virulent i que es propague ràpidament. La pandèmia mundial de grip de 1918 va afectar un terç de la població mundial i va matar 50 milions de persones, el 2,8% de la població total. Si avui en dia es produïra un contagi semblant, en un món

Els factors amplificadors de les malalties, com el creixement demogràfic, el canvi climàtic, la densa urbanització, els increments exponencials dels viatges internacionals i el fenomen de les migracions, incrementen el risc per a totes les persones, pertot arreu.

amb una població quatre voltes major i en el qual es pot viatjar a qualsevol lloc en menys de 36 hores, podrien morir entre 50 i 80 milions de persones. A més dels tràgics nivells de mortalitat, una pandèmia d'aquest tipus podria causar pànic, desestabilitzar la seguretat i tenir greus conseqüències per a l'economia i el comerç mundials.» I en aquest últim sentit, l'informe no s'està de vaticinar —ai!—: «Les epidèmies i les pandèmies suposen un trastorn per al comerç i el turisme, dos dels principals motors de l'economia mundial.»

Vol dir-se: que potser no hi vam saber fer massa cas, de l'advertència; però advertits, estàvem advertits. I, no obstant això, comptem ja 122 milions de contagiats arreu del món, i més de tres milions dos-cents mil morts. I això —sempre donant gràcies!— a pesar que la COVID-19, per sort, només ha demostrat ser una patologia respiratòria «virulenta» en una minoria molt excepcional de casos. S'atreveix ningú a imaginar com hauria sigut la present crisi sanitària si, després d'uns dies d'incubació latent asimptomàtica (però amb capacitat de contagi!), el SARS-CoV-2 haguera provocat en tots els casos una afecció pneumològica greu, amb un índex de mortalitat superior al 95% (i no del 2% o 3%) —també en bebés, xiquetes, xiquets, joves i adolescents?

Caldria prendre consciència que, pel cantó de les anomenades malalties emergents, el nostre és, en efecte, «un món en perill». I crec que, precisament per això, hauríem de parar una major atenció a la veu dels experts que ens adverteixen sobre riscos, urgències, mesures i necessitats en matèria de medicina preventiva, salut pública i història de la ciència. Per això, no puc sinó fer-me ressò, ací, amb una encarida recomanació de lectura, d'un text que el mateix doctor Josep Bernabeu acaba de publicar aquesta setmana, al qual trobe que caldria parar una especial atenció: per l'oportunitat, per la coherència, pel compromís, pel coneixement de causa, per la clarividència, per la lucidesa.

Josep Bernabeu, que mediàticament hauria d'haver estat durant tot aquest últim any el Fernando Simón dels valencians —ai!—, ens recorda en un text humilment divulgat per mitjà de les seues xarxes socials la necessitat de fer balanç i de generar un debat ordenat i amb dades objectives sobre l'emergència viscuda. Reivindica l'oportunitat d'analitzar serenament les mesures amb què s'ha combatut la crisi i les conseqüències (sanitàries, socials, econòmiques, culturals i polítiques) que ha tingut i està te-

nint. Recorda les sol·licituds dels experts demanant una avaluació objectiva i independent de la gestió de la pandèmia. S'interroga sobre quantes morts i quants episodis de malaltia s'haurien pogut evitar si haguérem estat capaços d'aprendre, com tocava —i per mitjà de les oportunes avaluacions—, de la primera i la segona onada. Posa el focus sobre el drama d'alguns efectes col·laterals de la pandèmia: les cues de la fam, l'impacte sobre les malalties no COVID, l'increment de les desigualtats, les persones en risc d'exclusió social, etc. Es felicita per l'arribada de les vacunes, però ens recorda igualment que no són la solució definitiva, i que aquesta haurà de passar inevitablement, entre altres coses, per recuperar i atendre, al més prompte possible, l'agenda dels Objectius de Desenvolupament Sostenible —atés que es tracta d'un problema global i que, en conseqüència, també requereix ser tractat globalment, etc.

Ens invita el doctor Bernabeu, en últim terme, a «prendre consciència de les causes que ens han dut a aquesta situació i treballar per a corregir-les»: unes causes que apunten, sobra dir-ho, al canvi climàtic, les desigualtats socials, la negligència preventiva en matèria sociosanitària, els impetigens urbanístics, els models productius no sostenibles, etcètera. I apunta, així, la direcció en què es pot trobar l'única eixida possible per a l'atzucac en què ens trobem: «Són necessàries polítiques públiques valentes — escriu—. La història ens demostra que és reforçant el sector públic com podem superar pandèmies com la que ens està tocant viure. [...] Com ja va passar en anteriors crisis epidèmiques, si alguna cosa ens ha ensenyat la pandèmia és que cal prioritzar la salut. Quan no ho fem així, les conseqüències son més greus tant en l'àmbit sanitari com en el socioeconòmic. Només salvarem l'economia si salvem la salut.»

Fa ganes de dir: «Amén!» Documents així mereixen una visibilitat màxima. Ni que siga perquè, si més no, algú puga dir el dia de demà això que nosaltres hem volgut dir avui a propòsit de l'informe de la Junta de Vigilància Mundial, que l'Organització Mundial de la Salut i l'Organització de les Nacions Unides van presentar el setembre de 2019: que potser no hi vam saber fer massa cas, de l'advertència; però advertits, a fe que estàvem ben advertits. La lliçó és clara: o comencem a fer cas de veus coherents, compromeses, amb coneixement de causa, clarividents i lúcides —les veus de tots els Joseps Bernabeus del món de la ciència— o, com sempre, en el pecat continuarem portant la penitència.

